

**Dkt. Robert A. Peterson, Theolojia ya Luka-Matendo,
Kipindi cha 11, Marejeleo ya Matendo, FF Bruce
Matendo katika
Agano Jipya, Asili na Kusudi la Matendo, Pauln
Matendo**

Huyu ni Dkt. Robert A. Peterson katika mafundisho yake kuhusu Theolojia ya Luka-Matendo. Hii ni kipindi cha 11, Kitabu cha Matendo, FF Bruce, Kitabu cha Matendo katika Agano Jipya, Asili na Kusudi la Matendo, Paulo katika Matendo.

Tunaendelea na mihadhara yetu kuhusu Luka na theolojia. Baada ya kumaliza mihadhara hiyo kuhusu Injili ya Luka, sasa tunaelekeza mawazo yetu kwenye kitabu cha pili cha Luka, Matendo ya Mitume. Tunapaswa kuanza na kitabu cha Matendo ya Mitume. Itabidi nikiangalie ukutani hapo.

Nina vyanzo vinne. FF Bruce, msomi maarufu wa Agano Jipya, ambaye sasa yuko pamoja na Bwana, kwa kweli alikuwa msomi wa kitambo na aliandika maoni kuhusu Matendo ya Mitume yaliyojaa marejeleo ya kitambo ambayo yalimpatia kazi katika Chuo Kikuu cha Manchester huko Uingereza, ambapo kutoka hapo akawa kiongozi katika uinjilisti na kuwafunza wasomi wengi wa kiinjilisti wa Agano Jipya ambao walisaidia kuleta mageuzi ya kiinjilisti duniani kote, hasa nchini Marekani na kuwa na athari kubwa. Kisha, baadaye, akiwa msomi mkomavu zaidi wa Agano Jipya, maoni yao ya kwanza ya Matendo yaliwakilisha mabadiliko yake kutoka kwa vitabu vya kitambo hadi Agano Jipya.

Aliandika maoni haya mapya ya kimataifa kuhusu Agano Jipya, Kitabu cha Matendo. Bado yanaungwa mkono na usomi wa maoni yaliyotangulia, lakini sasa yanachukua mgeuko wa kitheolojia na yanaendana na ujumbe wa Matendo na theolojia ya Paulo inayowasilishwa kupitia Matendo. Dennis Johnson, profesa wa Agano Jipya, na sasa nadhani kuhusu theolojia ya vitendo, labda homiletics, katika Seminari ya Westminster huko California, anayo. Kila kitu anachoandika ni thabiti, cha kawaida, na chenye manufaa sana.

Hii si tofauti: ujumbe wa Matendo ya Mitume. Sio ufafanuzi kamili; ni wa kuchagua, lakini ni wa msaada sana. Unatuelekeza tu katika mwelekeo sahihi na unatusaidia kwa njia nyingi.

Howard Marshall, tena, kwa namna fulani mrithi wa FF Bruce kama kiongozi katika kuwafunza wasomi wa Agano Jipya la kiinjili. Aliandika Kitabu cha Matendo katika mfululizo wa maoni ya Agano Jipya la Tyndale. Kitabu cha mbadala, wamebadilisha hizo ili ziwe na maana zaidi.

Kwa kweli ni nzuri na mbaya. Tyndale kabla ya majalada mbadala yalikuwa pendekezo langu la kwanza kwa Wakristo wa aina mbalimbali za bustani ambao hawana mafunzo ya kitaaluma, ambao wanataka kuendelea na kujifunza Biblia kwa undani zaidi kwa sababu hawana kina, lakini kama makubaliano yanavyosema, ni sawa, jambo ambalo si la kawaida katika mfululizo wa maoni. Ni ya kawaida, ni ya maandishi, hayashughulikii kila sentensi, lakini kimsingi kila aya katika Agano Jipya, na hata vitengo vikubwa zaidi, bila shaka, katika vitabu vya zamani na vikubwa vya Agano la Kale.

Lakini vitabu vingine ni vya kitaaluma na vya manufaa zaidi, na kwa wale, kwa wasomi na wachungaji na kadhalika, Kitabu cha Matendo cha Howard Marshall ni kizuri sana kweli. Na hiki cha tatu, hiki kitu cha nne ni cha kushangaza tu, kisichoweza kufikiwa na mwanadamu. Kwa kweli, maelezo yangu tena, wakati huu kuhusu watu wa Mungu au kanisa, si katika Luka, bali wakati huu katika Matendo, kitabu cha pili cha Luka.

Kwa hivyo, FF Bruce, Kitabu cha Matendo, Ufafanuzi Mpya wa Kimataifa kuhusu Agano Jipya. Kwa njia ya utangulizi, anazungumzia Matendo katika Agano Jipya, asili na kusudi la Matendo, na kisha Paulo katika Matendo. Uteuzi wangu wa kwanza kabisa ulikuwa kama mwalimu katika Agano Jipya.

Mwaka wa pili wa shule ulinipandisha cheo kwa neema na kuwa profesa msaidizi wa Agano Jipya na theolojia. Hiyo ilikuwa katika Seminari ya Theolojia ya Biblia ya Kale huko Hatfield, Pennsylvania, ambayo haipo tena katika umbo hilo. Miaka kadhaa baadaye niliendelea kufundisha katika Seminari ya Covenant huko St. Louis kwa miaka 25 kama profesa wa theolojia ya kimfumo.

Hata hivyo, msingi wa ufafanuzi nilioupata katika Biblia nikiwa mwanafunzi na kisha kama nusu profesa wa Agano Jipya na nusu ya theolojia kwa miaka hiyo 10 ulikuwa muhimu sana katika maendeleo yangu mwenyewe. Na Bruce alinisaidia sana. Labda amepuuzwa na wataalamu katika vitabu maalum vya Pauline ambavyo aliandika, lakini bado, mambo yake ni thabiti. Inasaidia.

Matendo katika Agano Jipya. Matendo ya Mitume ni jina lililotolewa tangu katikati ya karne ya pili BK kwa juzuu ya pili ya Historia ya Asili ya Kikristo, iliyoandikwa na Mkristo wa karne ya kwanza na kuwekwa wakfu kwa Theofilo fulani. Juzuu ya kwanza ya historia hii pia ipo kama mojawapo ya hati 27 zilizojumuishwa katika orodha ya Agano Jipya.

Ni kazi inayojulikana kwa kawaida kama Injili, kulingana na Mtakatifu Luka. Hapo awali, bila shaka, vitabu hivi viwili vilisambazwa pamoja kama kazi moja kamili na huru, lakini si kwa muda mrefu. Kuanzia karibu mwisho wa mwanzo wa pili, kwa kweli, muda mfupi baada ya kuchapishwa kwa Injili ya Yohana, Injili nne za kisheria

zilikusanywa pamoja katika mkusanyiko mmoja na zikaanza kusambazwa kama Injili yenye sehemu nne.

Hii ilimaanisha kwamba juzuu ya kwanza ya historia yetu yenye sehemu mbili ilitenganishwa na ya pili na kuunganishwa na kazi tatu za waandishi wengine, ambazo zilishughulikia kwa kiasi fulani msingi uleule unaohusisha hadithi ya Yesu na kuishia na simulizi la ufufuo wake. Kwa hivyo, juzuu ya pili iliachwa ifuatilie kazi yake yenyewe, lakini kazi muhimu na yenye ushawishi kama ilivyothibitishwa. Bila shaka, anazungumzia Kitabu cha Matendo.

Karibu wakati uleule Injili nne zilipokusanywa pamoja ili kuunda mkusanyiko mmoja, mkusanyiko mwingine wa hati za Kikristo ulikuwa ukichukua umbo, mkusanyiko wa Nyaraka za Paulo. Makusanyo haya mawili, Injili na Mtume, kama yalivyoitwa, yanaunda sehemu kubwa ya Agano Jipya. Lakini kungekuwa na mapumziko kati ya makusanyo haya mawili kama isingekuwa juzuu ya pili ya historia ya asili ya Kikristo, hati ambayo tutaita kwa ufupi Matendo ya Mitume.

Matendo ya Mitume yalichangia sana katika kuhusianisha makusanyo hayo mawili. Kuhusu mkusanyiko wa kwanza, Matendo ya Mitume huunda mwendelezo wake mkuu kama ulivyokuwa kuanzia wa kwanza, mwendelezo sahihi, hadi moja ya hati nne katika mkusanyiko huo, Injili ya tatu. Kuhusu mkusanyiko wa pili, Matendo ya Mitume hutoa msingi wa simulizi ambao maandishi ya Paulo yanaweza kueleweka kwa urahisi zaidi.

Muhimu zaidi, hata hivyo, Matendo ya Mitume hutoa ushahidi ulio wazi na wenye kusadikisha kuhusu uhalali wa dai la mitume ambalo Paulo anajieleza mwenyewe katika barua zake. Umuhimu wa Matendo ya Mitume ulisisitizwa zaidi katikati ya karne ya pili kutokana na mzozo ambapo Marcion na mafundisho yake yalizuka. Marcion, yapata mwaka wa 144 BK, alitangaza huko Roma fundisho la mapinduzi ambalo lilisisitiza kwamba Kristo alikuwa mfunuaji wa dini mpya kabisa, isiyohusiana kabisa na chochote kilichokuwa kimetangulia kuja kwake, kama vile ufunuo kwa Israeli katika Agano la Kale, na kwamba Paulo alikuwa mtume pekee wa Kristo ambaye alihifadhi dini hii mpya kwa uaminifu katika usafi wake, yaani bila kuchafuliwa, na Agano la Kale au ushawishi wa Kiyahudi.

Marcion alichora kile alichuamini kuwa ni orodha ya kweli ya maandiko matakatifu kwa ajili ya enzi mpya. Orodha hii ilikuwa na sehemu mbili, moja ikiitwa Injili, urejeleo unaofaa wa Injili ya Tatu, na nyingine ikiitwa Mtume. Injili ya Marcion iliundwa na Injili yetu ya Luka, huku marejeleo mengi ya Agano la Kale na Uyahudi yakiondolewa.

Pia katika orodha ya Marcion kulikuwa na Mtume, iliyohaririwa vivyo hivyo na barua tisa za Paulo kwa makanisa na barua yake kwa Filemoni. Kuchapishwa kwa orodha ya Marcion kulikuwa changamoto na kichocheo kwa kanisa la Roma na makanisa

mengine ambayo yalifuata imani ndogo ya Kikatoliki. Haikuwalazimisha kuunda orodha ya Maandiko Matakatiifu, ambayo tangu wakati huo, pamoja na tofauti ndogo, imekubaliwa na kanisa Katoliki tangu wakati huo, lakini iliwalazimisha kufafanua orodha hiyo kwa usahihi zaidi.

Kwao, orodha ya Agano Jipya haikuchukua nafasi ya ile ya Agano la Kale bali ilisimama kando yake kama kikamilisho kilichowekwa na Mungu. Kwao, Injili haikuwa hati moja bali nne, na hizi nne zilijumuisha maandishi halisi ya ile ambayo Marcion alikuwa amechapisha kwa umbo lililopotoshwa. Kwao, Mtume hakujumuisha barua kumi bali kumi na tatu za Paulo, na si barua za Paulo pekee bali pia barua za mitume wengine.

Na ikiunganisha Injili na Mtume pamoja, Matendo ya Mitume sasa ilionekana kuwa na umuhimu mkubwa zaidi kuliko hapo awali, kwani haikutoa tu uthibitisho usioweza kufutwa wa utume wa Paulo, lakini pia ilitoa ushahidi wa utume wa mitume wengine, wale ambao Marcion alikuwa amewakataa kama mitume wa uongo na wapotoshaji wa ukweli kama alivyoupata katika Yesu. Nafasi muhimu ya Matendo ya Mitume katika orodha ya Wakristo sasa ilithaminiwa kama isingeweza kuthaminiwa hapo awali. Ishara moja ya uthamini huu ni nafasi iliyochukuliwa na Matendo ya Mitume kati ya Injili na Mtume tangu siku hiyo hadi sasa.

Mwingine ni jina ambalo limejulikana tangu wakati huo. Matendo ya Mitume. Kwa kadiri ushahidi uliopo unavyosema, kwanza hupokea jina hili katika Dibaji ya Anti-Marcionite ya Injili ya Tatu, hati ambayo labda ina tarehe kati ya AD 150 na 180, ambayo pia labda ndiyo hati ya kwanza kabisa iliyopo inayomtaja Luka, daktari wa Antiokia, kuwa mwandishi wa vitabu hivyo viwili.

Kichwa cha Matendo ya Mitume huenda kilikusudiwa kuonyesha kwamba Paulo hakuwa mtume mwaminifu pekee wa Kristo, hata kama mengi zaidi yanasemwa kumhusu kuliko mengine katika Matendo ya Mitume. Jambo hili linasisitizwa kwa kiwango cha kutia chumvi katika hati nyingine inayotoka katika duru za Orthodox huko Roma mwishoni mwa karne ya pili, Kanoni ya Kusitisha Vitabu Vitakatifu, ambapo kitabu hicho kinaitwa Matendo ya Mitume. Kanoni ya Muratorium iliitwa hivyo kwa sababu iligunduliwa na Kardinali LA Muratori mnamo 1740.

Asili na Kusudi la Matendo. Sehemu muhimu iliyochezwa na Matendo katikati ya karne ya pili imewadokezea wasomi kadhaa kwamba umbo lake la mwisho, kwa vyovyote vile, katika umbo lake la mwisho, liliandikwa karibu wakati huo ili kucheza sehemu hiyo. Kinyume na mtazamo huu, mambo mawili yanaelezea kwa uzito maalum.

Kwanza, mazingira ya kihistoria, kijiografia, na kisiasa ya Luka-Matendo kwa ujumla na hasa ya Matendo ya Mitume bila shaka ni ya karne ya kwanza na si ya pili. Pili, ushahidi wa ndani wa kazi hiyo hauonyeshi kwamba kusudi lake kuu lilikuwa

kuthibitisha utume wa Paulo ili kuonyesha kwamba mitume wengine walikuwa waaminifu kama yeye au kumwakilisha Paulo na mitume wengine kama waliokuwa katika suala la heshima na maelewano kamili. Ilitimiza, kwa hakika, madhumuni haya kwa wakati unaofaa, lakini haya sio msisitizo mkuu wa Matendo ya Mitume.

Kusudi kuu la Matendo haliwezi kuzingatiwa kwa kutenganishwa na kusudi la kitabu cha kwanza, Injili ya Luka, ambayo ni mwendelezo wake. Sehemu hizo mbili ni kitu kimoja muhimu chenye kusudi thabiti na thabiti linaloendelea kote. Na hatuachiwi kubashiri kusudi hilo linaweza kuwa nini.

Imeelezwa waziwazi mwanzoni kabisa mwa kazi hii yenye pande mbili. Hapa ni kwa maneno ya mwandishi mwenyewe, Luka 1 :1 hadi 4 kutoka kwa toleo la kawaida lililorekebishwa. Kwa kadiri wengi walivyojitahidi kukusanya masimulizi ya mambo yaliyotimizwa miongoni mwetu, kama yalivyotufikia na wale waliokuwa mashahidi wa macho na wahudumu wa neno tangu mwanzo, ilinipendeza mimi nami, baada ya kufuatilia mambo yote kwa ukaribu kwa muda mrefu, kukuandikia kwa utaratibu, Theofilo mtukufu, upate kujua kweli ya mambo uliyofundishwa.

Luka 1:1 hadi 4 RSV. Kwa maneno haya, Luka anaelezea kusudi, si tu la Injili ya tatu, bali pia la kazi nzima ambayo injili hiyo ilikuwa juzuu ya kwanza. Inaonekana, yeye mwenyewe hangeweza kudai kuwa shahidi wa matukio ya awali yaliyoandikwa katika historia yake, lakini alikuwa na ufikiaji wa taarifa ambazo mashahidi hao wangeweza kutoa.

Hakuwa wa kwanza kuandika simulizi kulingana na taarifa za aina hii, lakini anadai kwa simulizi yake kwamba inategemea utafiti wa kina na sahihi na kwamba umepangwa kwa mfuatano unaofaa. Hebu isemwe kwa ufupi hapa kwamba katika ufafanuzi huu wote, Bruce anarejelea NICNT yake kuhusu kitabu cha Matendo, Luka, na uandishi wa kazi hiyo yenye pande mbili unakubaliwa. Ushahidi wa nje wa Luka na uandishi unarudi nyuma hadi miongo ya mapema ya karne ya pili, zaidi ya orodha ya kusitishwa na utangulizi wa kupinga Marcionite.

Ingawa maandishi ya awali ya Luka-Matendo hayaonyeshi jina la mwandishi, imani katika Luka na uandishi ilianza mapema katika marejeo moja au mawili ya maandishi ya Matendo, kama ufafanuzi na maelezo katika sura za 1128 na 2013 yatakavyoonyesha. Ushahidi wa maandishi ya Agano Jipya kwa ujumla, na hasa Luka-Matendo, haupingani na ushahidi wa nje, na kwa kweli, kazi yenyewe inaonyesha kupingana na ushahidi wa nje, na kwa kweli, samahani, inaonyesha ishara kwamba inafanya kazi yenyewe. Nitafanya sentensi hiyo tena.

Ushahidi wa maandishi ya Agano Jipya kwa ujumla, na hasa Luka-Matendo, haupingani na ushahidi wa nje, na kwa kweli, kazi yenyewe inaonyesha dalili za kutungwa na mtu ambaye mara kwa mara alikuwa mwenzake Paulo na ambaye alisafiri naye hadi Roma, ambapo tunajua Luka alikuwa pamoja naye. Tazama

Wakolosai 4.4 na Filemoni 24. Wakati baadhi ya sehemu za simulizi la Matendo zinazohusu safari zilizofanywa na Paulo na marafiki zake wachache zinapowekwa katika wingi wa nafsi ya kwanza, ambapo zinajulikana kama sehemu za "sisi", hitimisho linalofaa zaidi ni kwamba mwandishi wa kazi nzima alikuwepo na Paulo katika safari hizo maalum.

Kisha Luka anatangaza kwamba kusudi lake katika kuandika historia yake lilikuwa kumpa Theofilo fulani maelezo sahihi na ya mpangilio kuhusu asili ya Ukristo, ambayo Theofilo alikuwa tayari na taarifa fulani. Kwa sehemu ya baadaye ya simulizi, angetumia kwa kiasi kikubwa uzoefu wake mwenyewe. Kwa sehemu ya awali, angeweza kutegemea watoa taarifa wa moja kwa moja wanaoaminika.

Kitabu chake cha kwanza, kwa kweli, ni kumbukumbu ya ushuhuda wa kitume kuhusu huduma ya Yesu ya neno, matendo, mateso, na ushindi. Kitabu chake cha pili kinachukua hadithi hiyo baada ya kufufuka kwa Yesu na kuiendeleza kwa takriban miaka 30. Anafuatilia maendeleo ya Ukristo kutoka Yudea hadi Roma na anaishia na mtangazaji mkuu wa injili akiitangaza katikati ya himaya, kwa kukubali kikamilifu mamlaka ya kifalme.

Tunapochunguza jinsi Luka anavyoendeleza simulizi lake, hatuwezi kushindwa kushangazwa na msisitizo wake wa kuomba msamaha, hasa katika juzuu ya pili. Anajali kutetea Ukristo dhidi ya mashtaka ambayo yaliletwa dhidi yake kwa njia isiyofaa, ambayo kwa kawaida hayakuwasilishwa ipasavyo katika nusu ya pili ya karne ya kwanza. Lazima tutambue kwamba machoni pa wale walioweka akiba fulani kwa sheria na utulivu katika himaya ya Kirumi, Ukristo ulianza na ajali mbaya, kikwazo kikubwa.

Mwanzilishi wake anakiriwa kuhukumiwa kifo na gavana wa Kirumi kwa shtaka la uchochezi, na harakati aliyoianzisha ilionekana kuhudhuriwa na ghasia na machafuko popote yalipoenea, katika majimbo ya Kirumi na katika Roma yenyewe. Luka anajiweka chini ya kupunguza ulemavu huu au tuseme kuuondoa kabisa. Kusulubiwa kwa Kristo kunaonyeshwa kama upotoshaji mkubwa wa haki.

Ni kweli, alishtakiwa kwa uchochezi mbele ya Pontio Pilato, lakini Pilato alimtangaza hana hatia ya mashtaka hayo, na Herode Antipa, mkuu wa mkoa wa Galilaya, alikubali kwamba hayakuwa na msingi wowote. Luka 23 mistari ya 13 na inayofuata. Ilikuwa ni ushawishi wa makuhani wakuu wa Yerusalemu na kelele za umati wa watu wa jiji zilizochochewa nao zilizomlazimisha Pilato, kinyume cha hukumu yake mwenyewe, kutoa hukumu ya kifo waliyoidai.

Vile vile, katika Matendo ya Mitume, maafisa mbalimbali, Mataifa na Wayahudi, wanaonyesha nia njema kwa Paulo na wamishonari wengine Wakristo au angalau wanakubali kwamba hakuna msingi wa mashtaka yaliyoletwa dhidi yao na wapinzani

wao. Huko Kupro, baraza kuu la kisiwa hicho linavutiwa vyema na mitume na ujumbe wao. Sura ya 13:7, na 12.

Matendo 13:7, anayoitwa, inazungumzia nabii wa uongo Myahudi aitwaye Bar-Yesu. Alikuwa pamoja na mkuu wa baraza Sergio Paulo, mtu mwenye akili timamu, ambaye aliwaita Barnaba na Sauli, akataka kusikia neno la Mungu. Mstari wa 12, ndipo mkuu wa baraza akaamini alipoona yaliyotokea, maana alishangazwa na mafundisho ya Bwana.

Mafundisho ya Bwana yaliambatana na yale aliyoyaona, yaani, Paulo anamlaani nabii wa uongo na kumfanya awe kipofu kwa muda kwani mtu huyo alikuwa amepinga injili, na hilo lilitosha kumfanya Paulo ajibu hukumu kutoka kwa Mungu. Tena, hukumu ya muda kutoka kwa Mungu. Huko Filipi, mahakimu wakuu wa chuo kikuu wa koloni waliwaomba msamaha Paulo na Sila kwa kupigwa na kufungwa kinyume cha sheria.

Sura ya 16:37 na inayofuata. Unakumbuka kilichotokea. Paulo alitoa pepo kutoka kwa msichana mtumwa.

Watu walichochewa, wakamkamata Paulo na Sila wakampiga, na kuwekwa kwenye mikatale. Mungu alileta tetemeko la ardhi, akawaachilia huru kimiujiza, na inaonekana, watu walikaa gerezani. Hawakukimbia.

Paulo na Sila walimhakikishia mlinzi wa gereza ambaye angejiua kwa kuwa aliwalinda wafungwa wake kwa adhabu ya maisha yake ikiwa wangetoroka, na sote tuko hapa. Usifanye hivyo. Aliuliza ni nini afanye ili aokolewe.

Sina uhakika swali lake lilimaanisha nini hasa, lakini tunajua nia ya Paulo ilikuwa nini katika jibu lake. Mwamini Bwana Yesu, utaokoka, wewe na nyumba yako, na familia yako. Vyovyote vile, aliamini kwamba amebatizwa, na mahakimu, katika mstari wa 36, kulipokucha, wakatuma polisi wakisema waachilieni watu hao, na mlinzi wa gereza akamjulisha Paulo maneno hayo akisema mahakimu wametuma watu wawaachilie, basi tokeni sasa mwende kwa amani, lakini Paulo akawaambia wametupiga hadharani, watu ambao hatujahukumiwa kuwa raia wa Rumi, na wametutupa gerezani, na sasa wanatutoa kwa siri? Hapana, waje wenyewe watutoe.

Polisi waliripoti maneno haya kwa mahakimu, nao wakaogopa waliposikia kwamba walikuwa raia wa Kirumi, kwa hiyo walikuja na kuwaomba msamaha, wakawatoa nje, na kuwaomba waondoke mjini. Loo, huko Korintho, hiyo ilikuwa sura ya 16 ya Matendo 37 na kufuatia, huko Korintho Galio, baraza kuu la Akaya, anaamuru kwamba mashtaka yaliyoletwa na jumuiya ya Wayahudi dhidi ya Paulo na wenzake yanahusiana na mambo ya ndani ya dini ya Kiyahudi na kuwatangaza kuwa hawana hatia ya kosa lolote dhidi ya sheria ya Kirumi. Hiyo ni Warumi, samahani, Matendo 18:12 na kufuatia.

Lakini Galio, mkuu wa baraza la Akaya, Wayahudi walimshambulia Paulo kwa pamoja na kumpeleka mbele ya mahakama, wakisema mtu huyu alikuwa akiwashawishi watu wamwabudu Mungu kinyume cha sheria. Lakini Paulo alipokuwa karibu kufungua kinywa chake, Galio akawaambia Wayahudi, kama ingekuwa ni kosa au uhalifu mbaya, enyi Wayahudi, ningekuwa na sababu ya kukubali malalamiko yenu. Lakini kwa kuwa ni suala la maswali kuhusu maneno na majina na sheria yenu wenyewe, jiangalieni wenyewe.

Nakataa kuwa mwamuzi wa mambo haya. Naye akawafukuza kutoka mahakamani. Loo, Matendo 18:12 na yafuatayo.

Huko Efeso, Maaskofu wa Asia , raia wakuu wa jimbo la Asia, ni marafiki wa Paulo. Na afisa mkuu mtendaji wa utawala wa jiji anamwondolea shtaka la kufuru hadharani. 19:31, 35 na inayofuata.

Na hata baadhi ya wakuu wa Asia , ambao walikuwa marafiki zake, walituma kwake na kumsihi asiingie kwenye ukumbi wa michezo. Na karani wa mji alipowanyamazisha umati wa watu waliokuwa wakimwita Artemi wa Waefeso mkuu na kutaka kumkamata Paulo, karani wa mji aliutuliza umati. Akasema, Enyi watu wa Efeso, ni nani asiyejua kwamba mji wa Waefeso ni mlinzi wa hekalu la Artemi mkuu? Ilikuwa moja ya maajabu ya ulimwengu wa kale, hekalu kubwa, na jiwe takatifu lililoanguka kutoka mbinguni.

Kwa kuwa mambo haya hayawezi kukanushwa, mnapaswa kunyamaza kimya na msifanye chochote bila kufikiri, kwa kuwa mmewaleta watu hawa hapa ambao si wakufuru wala hawamkufuru mungu wetu wa kike. Kwa hivyo, ikiwa Demetrio na mafundi pamoja naye wana mashtaka dhidi ya mtu yeyote, mahakama ziko wazi, na kuna mabaraza ya watetezi.

Waache washtakiane wao kwa wao. Lakini mkifikiri kwamba, mtatafuta jambo lolote zaidi, litaamuliwa katika mkutano wa kawaida. Kwa maana kweli tuko katika hatari ya kushtakiwa kwa ghasia leo, kwa kuwa hakuna sababu ya kutoa ya kuhlalisha ghasia hii.

Na alipokwisha kusema hayo, alivunja mkutano. Huko Palestina, magavana Feliksi na Festo wanamkuta Paulo bila hatia kwa makosa makubwa ambayo Sanhedrini ilimshtaki. Mteja Myahudi, Mfalme Herode Agripa wa Pili, na dada yake Bernike wanakubaliana kwamba hakufanya chochote kinachostahili kifo au hata kifungo.

Matendo 24:1 hadi 26:32. Na anapokata rufaa kama raia wa Roma ili kesi yake isikilizwe na mfalme huko Roma, anaendelea na shughuli yake ya umishonari kwa miaka miwili katika jiji hilo chini ya uangalizi wa mara kwa mara bila mtu yeyote kujaribu kumzuia. Matendo 28, mistari 30 na 31.

Paulo aliishi huko kwa miaka miwili mizima kwa gharama yake mwenyewe na akawakaribisha wote waliomwendea, akihubiri ufalme wa Mungu na kuwafundisha habari za Bwana Yesu Kristo kwa ujasiri wote na bila kizuizi. Maneno ya mwisho kabisa ya matendo ya mitume. Kama Ukristo ungekuwa harakati isiyo ya sheria, kama ilivyoaminiwa sana, bila shaka Paulo hangeruhusiwa kuueneza na walinzi wa kifalme ambao alikuwa chini ya ulinzi wao.

Basi, inaweza kuulizwa, maendeleo ya Ukristo yalishughulikiwaje na migogoro na machafuko mengi hivyo? Luka anawashtaki mamlaka ya Kiyahudi kama waliohusika na hili. Ilikuwa ni Baraza la Wazee la Yerusalemu lililomshtaki Yesu mbele ya Pilato na Paulo mbele ya Feliksi na Festo. Machafuko mengi yaliyotokea wakati injili ilipotangazwa katika majimbo ya Kirumi yalichochea na jamii za Kiyahudi za wenyeji ambao walikataa kukubali injili wenyewe na walikasirika majirani zao wa Mataifa walipoamini.

Kisha tunapaswa kutafuta mazingira sahihi ya maisha kwa ajili ya kazi inayogusa hoja ya kuomba msamaha kwa njia hii tu. Mara kwa mara, Luka anaonyesha Ukristo haukuwa ukiukaji wa sheria. Ulikuwa halali na unaheshimu sheria ya Kirumi.

Hii ilikuwa ni kuwavutia Theofilo na wasikilizaji na wasomaji wengine wote wa kitabu cha Matendo. Pendekezo moja la kuvutia hivi karibuni lilielekeza kwenye kipindi cha 66 hadi 70 BK wakati washtaki wakuu wa Ukristo, mamlaka ya Kiyahudi huko Palestina, walipojidharau kabisa machoni pa Warumi kwa uasi dhidi ya himaya. Katika miaka hiyo, ingekuwa na ufanisi hasa kusisitiza kwamba, tofauti na Wayahudi waasi, Wakristo hawakuwa waaminifu kwa himaya.

Kwamba, kwa kweli, mamlaka ya Kiyahudi wenyewe walikuwa wamefanya kila wawezalo kukataa Ukristo. Ninaheshimu sana F.F. Bruce lakini sidhani kama tasnifu hiyo imeshinda siku iliyopita katika uandishi wake wa maoni haya mazuri. Hakika, hakuna kitu katika Matendo au hata Luka kinachodhania uharibifu wa mji katika Hekalu la Yerusalemu mwaka wa 70 BK kama ulifanyika kabla ya wakati wa kuandika.

Lakini kulikuwa na tukio lingine lililotokea miaka michache iliyopita, ambalo tungetarajia lionekane waziwazi katika hati ya kuomba msamaha iliyoandikwa muda mfupi baadaye. Huo ulikuwa ni mateso ya Wakristo wa Roma, yaliyofuata moto mkubwa wa mwaka 64 BK. Hii iliashiria mwisho wa sera rasmi, ambayo Paulo alikuwa ameiona kuwa ya manufaa sana katika miaka ya 50.

Kwa Luka kusimulia maamuzi ya maafisa wa kifalme yaliyounga mkono Ukristo katika miaka iliyotangulia 60 BK inaweza kuonekana kuwa haina maana wakati kila mtu alijua mabadiliko kamili ya maamuzi hayo ambayo hatua ya Nero katika miaka ya 60 ilihusika. Kwa hakika, mwishoni mwa utawala wa Nero katika 68 BK, uhusiano wa maamuzi haya mazuri huenda ulikusudiwa kuashiria kwamba sera ya Nero ya

kupinga Ukristo ilikuwa shambulio la uwajibikaji na la jinai na mfalme huyo aliyedharauliwa ana kwa ana dhidi ya harakati ambayo kutokuwa na hatia kwake kulikuwa kumethibitishwa vya kutosha na wawakilishi wengi wanaostahili wa mamlaka ya Kirumi. Lakini hakuna dokezo lolote katika Matendo kwamba sera ya Nero ya kupinga Ukristo ilikuwa bado imejidhihirisha kama ilivyojidhihirisha katika mwaka wa 64.

Ukweli kwamba kifo cha Paulo kinaonekana kama hoja nzuri kwangu kwamba ukweli kwamba kifo cha Paulo, ambacho kwa kawaida kilikuwa tukio la mateso ya Neronia, hakijatajwa katika Matendo ya Mitume si jambo la kuamua kwa nini tarehe ya kitabu hiki ilifikiwa kwa sababu kusudi la Luka lilitimizwa alipomleta Paulo limemleta Roma. Lakini kama, kwa kweli, Paulo alikuwa amehukumwa na kuuawa kabla ya Matendo ya Mitume kuandikwa, tungeweza kutarajia mazingira na msisitizo tofauti katika kitabu, hasa mwishoni, kutokana na kile tunachokipata. Ni bora kudhani kwamba Matendo ya Mitume yalipoandikwa, Ukristo ulikuwa wa kutiliwa shaka lakini bado haujapigwa marufuku.

Tukiweza kuiandika historia ya Luka mapema kidogo kuliko mateso ya mwaka 64, tunapata mazingira mazuri ya maisha kwa ajili ya kazi hiyo. Kufika kwa Paulo huko Roma, ushuhuda wake wa kitume huko kwa miaka miwili, utaratibu wa kisheria uliosababishwa na rufaa yake kwa Kaisari lazima uliwajulisha Ukristo Warumi wote wa tabaka la kati la Warumi. Hapo awali, kama walijua hilo hata kidogo, walilifikiria kama moja ya madhehebu ya mashariki yenye kuchukiza yaliyoambukiza makundi ya chini ya jiji huku mifereji ya maji taka ya Waorontes ikijitupa ndani ya Tiber.

Lakini kesi ya Paulo inaweza kuwa iliwachochea wengine kupendezwa zaidi na Ukristo. Kama Theofilo alikuwa mwakilishi wa umma wenye akili wa kusoma au tuseme umma unaosikiliza wa Roma, hapa ndipo Luka alipopata fursa ya kuwapa watu kama hao maelezo sahihi zaidi kuhusu kuinuka na maendeleo ya Ukristo kuliko walivyoweza kupata kwingineko na pia kutetea kutokuwa na hatia kwa Paulo na Wakristo wengine kuhusiana na sheria ya Kirumi. Simulizi la Luka kama hilo haliwezi kuelekezwa moja kwa moja ili kutumika kama ushahidi wa utetezi wakati rufaa ya Paulo ilipokuja kusikilizwa katika mahakama ya kifalme.

Baadhi ya nyenzo za kifalme zilizojumuishwa ndani yake zingekuwa na manufaa kwa kusudi hilo, lakini kuna mengi katika Luka ambayo yangukuwa hayana umuhimu wowote kimakosa. Kwa mfano, tunaweza kufikiria maelezo ya safari na kuvunjika kwa meli katika sura ya 37 au msisitizo mzima juu ya jukumu kuu la Roho Mtakatifu. Je, msisitizo huu juu ya Roho Mtakatifu ungekuwa hauna umuhimu sawa kwa umma wa Warumi wenye akili ambao Luka alikuwa nao katika mawazo? Kwa wengi wao, haungekuwa na maana kubwa, lakini Theofilo mwenyewe huenda alikuwa mwongofu wa imani mpya.

Kwa vyovyote vile, Luka anataka kuweka wazi kwamba maendeleo ya imani hii hayakuwa suala la mipango ya kibinadamu tu. Ildhibitiwa na wakala wa kimungu. Kwa njia moja, hii inaweza kuwa ilichangia kusudi la Luka la kuomba msamaha, ingawa isingekuwa na manufaa mengi kama ombi katika mahakama ya sheria ya Kirumi.

Kwa kweli, Luka ni mmoja wa watetezi wa kwanza wa Kikristo katika aina hiyo maalum ya utetezi wa haki, ambayo inaelekezwa kwa mamlaka ya kidunia ili kuthibitisha tabia ya Ukristo inayotii sheria. Yeye ndiye mwanzilishi kabisa, lakini aina zingine za utetezi wa haki zinaonekana katika kazi yake, haswa katika baadhi ya hotuba za Matendo. Kwa hivyo, hotuba ya Stefano katika sura ya 7 ni mfano wa utetezi wa Kikristo dhidi ya Wayahudi uliokusudiwa kuonyesha kwamba Ukristo na sio Uyahudi ndio utimilifu wa kweli wa ufunuo uliotolewa kupitia Musa na manabii.

Vile vile, hotuba ya Paulo huko Athene katika sura ya 17 ni mojawapo ya mifano ya mwanzo kabisa ya maombi ya msamaha ya Kikristo dhidi ya wapagani yaliyokusudiwa kuonyesha kwamba maarifa ya kweli ya Mungu yanatolewa katika injili na si katika ibada ya sanamu ya kipagani. Hotuba ya Paulo mbele ya Agripa katika sura ya 26, bila shaka, ndiyo msamaha mkuu kwa kazi yake ya umisionari. Paulo katika Matendo.

Paulo, katika barua zake kadhaa, aliona ni muhimu kutetea hadhi yake ya utume dhidi ya wale walioikataa na akakata rufaa kuunga mkono dai lake la ishara za mtume aliyehudhuria huduma yake. Bila shaka, haikuwa lazima kwake kuelezea ishara hizi kwa undani kwa watu ambao walikuwa wamepitia uzoefu wao wenyewe, lakini wasomaji wengine wa barua zake wangeweza kutokuwa na uhakika wa uhalali wa rufaa hii kama isingekuwa rekodi ya kazi za Paulo za utume zilizohifadhiwa na Luka katika kitabu cha Matendo. Hakuna mtu angeweza kusoma Matendo na kutilia shaka ukweli wa wito wa Paulo wa kuwa mtume.

Hili lilikuwa wazi vya kutosha mapema karne ya pili. Tertullian anaonyesha kutolingana kwa wazushi hao, hasa Wamarcioni, waliokataa mamlaka ya Matendo lakini wakatoa wito kwa ujasiri na mamlaka ya kitume ya Paulo pekee. Nukuu, lazima utuonyeshe kwanza kabisa kwamba Paulo huyu alikuwa nani anawaambia.

Alikuwa nini kabla ya kuwa mtume? Alipataje kuwa mtume? Hili liko katika maagizo ya Tertullian dhidi ya wazushi. Bila shaka, ilikuwa vigumu kutoa jibu la kutosha kwa maswali haya bila kurejea kwenye Matendo. Wale wanaokiita kitabu cha Matendo katikati ya karne ya pili na kukiona kama matokeo ya mwitikio wa kupinga Marcionite wanaweza kuzingatia kwamba moja ya malengo yake ni kuonyesha kwamba Petro na wale kumi na wawili wengine walikuwa mitume sawa na Paulo jambo ambalo Marcion alilikataa, lakini inaonyesha kwa uhakika zaidi ikiwa ni kwa bahati mbaya kwamba Paulo alikuwa mtume sawa na Petro na wale kumi na wawili wengine kwamba, kwa kweli, alifanya kazi kwa bidii zaidi kuliko wote.

Linganisha 1 Wakorintho 15:10, ambayo ndiyo hasa anayosema, na katika kuonyesha hili, huenda kitabu cha Matendo kilifanikiwa sana zaidi ya nia ya Luka ya haraka. Kuna jambo la kusema kwa mtazamo kwamba ushawishi wa Paulo ulipungua katika uwanja wake wa misheni wa Aegean, hasa katika jimbo la Asia muda mfupi baada ya kuondoka, na kwamba wapinzani wake waliomfuata Kiyahudi walishinda ushindi wa muda. Huu ni uamuzi unaofaa Bruce anaandika kutoka 2 Timotheo 1:15 na unaendana na dharau ya Paulo katika Matendo 20:29 na 30, lakini ikiwa ni hivyo, ulikuwa ushindi wa muda mfupi sana kabla ya jina na sifa za Paulo kuimarishwa tena na kuheshimiwa katika maeneo ambayo alikuwa ameyahubiri.

Sababu mbili zinaweza kutolewa kwa uthibitisho huu wa kumbukumbu ya Paulo. Kwanza, kuanguka kwa Yerusalemu na kuangamizwa kwa kanisa hapo kuliathiri sana heshima ya kundi la Wayahudi, na pili, usambazaji wa Matendo miongoni mwa makanisa ya Aegean kwa umma mpana zaidi kuliko ule ambao Luka aliuzungumzia kwanza historia yake lazima ulileta uamsho wa shauku kwa Paulo. Kwa kweli, kama Edward J. Goodspeed alivyopendekeza, huenda ikachochea ukusanyaji wa barua zake katika kundi la fasihi na usambazaji wao miongoni mwa makanisa, kundi la Paulinum , kundi la Pauline.

Bila shaka, Paulo ni shujaa wa Luka. Anatupatia picha isiyoweza kufichuliwa ya mtume huyo, na kwa kutupa picha hii, ametoa mchango mkubwa sana katika rekodi ya upanuzi wa Ukristo. Kwa kweli, simulizi lake ni kitabu cha chanzo chenye thamani kubwa zaidi kwa historia ya ustaarabu. Huenda ikawa jambo zuri au lisiwe jambo zuri kwamba katika sehemu kubwa ya dunia leo, Ukristo unaonekana kama dini ya Ulaya, lakini inawezekanaje kwamba imani iliyoibuka Asia ingehusishwa kikamilifu na Uropa badala ya ustaarabu wa Asia?

Jibu ni hakika kwamba katika majaliwa ya Mungu, mjumbe wake mkuu, na mmisionari katika miongo mitatu baada ya kuanzishwa kwake alikuwa raia wa Kirumi ambaye aliona jinsi vituo vya kimkakati na mawasiliano ya himaya ya Kirumi yangeweza kugeuzwa kuwa huduma ya ufalme wa Kristo na kupanda imani ya Kikristo katika vituo hivyo na katika njia hizo za mawasiliano. “ Katika kipindi cha zaidi ya miaka 10 tu, Mtakatifu Paulo alianzisha kanisa katika majimbo manne ya himaya hiyo, Galatia, Makedonia, Akaya na Asia. Kabla ya mwaka 47 BK hapakuwa na makanisa katika majimbo haya kufikia mwaka 57 BK, Paulo angeweza kusema kana kwamba kazi yake ilikuwa imekamilika na angeweza kupanga ziara ndefu kuelekea magharibi ya mbali bila wasiwasi kwamba makanisa aliyoyaanzisha yangeweza kuangamia bila yeye kwa kukosa mwongozo na usaidizi wake.”

Mbinu za kimisionari za Roland Allen Mtakatifu Paulo au wetu na Luka ndiye mwanahistoria wa biashara hii, mojawapo ya shughuli zenye matokeo makubwa zaidi katika historia ya mwanadamu katika historia ya dunia. Anaonyesha wazi jinsi ilivyofanyika. Kwa ujumla, shughuli za Paulo zilitegemea vituo fulani ambavyo alichukua safari zake ndefu na fupi na ambazo, baada ya miaka mingi, zililhamishwa

kutoka mkoa mmoja hadi mwingine, yaani kutoka kitabu cha Paulo cha Martin Dibelius kilichotafsiriwa kwa Kiingereza mwaka wa 1953. Kituo cha kwanza kati ya hivi kilikuwa Damasko, ambapo Paulo alipitia Arabia ya Nabataea. Angefanya kituo chake kinachofuata cha Yerusalemu kama hangeonywa katika maono asikae huko Matendo 22:17 hadi 21. Kwa hivyo, alirudi Tarso, mzaliwa wake, na kutoka katikati hiyo, alihubiri injili huko Kilikia na Siria Kilikia na Siria kwa sehemu kubwa ya miaka 10 isiyokumbukwa. Kisha, kwa vipindi vifupi au virefu zaidi, vituo vyake vilivyofuata vilikuwa Antiokia, Korintho, Efeso, na Roma.

Baadhi ya mafanikio yake alipokuwa akifanya kazi katika moja baada ya nyingine ya vituo hivi na kuhubiri injili alipokuwa akisafiri kutoka moja hadi nyingine yanaweza kukusanywa kutoka kwa madokezo katika barua zake lakini ni Luka ambaye tunapaswa kumshukuru kwa rekodi thabiti ya shughuli ya kitume ya Paulo bila hiyo tunapaswa kuwa maskini sana hata tukiwa nayo kuna mengi katika barua za Paulo ambayo tunapata shida kuelewa ni kiasi gani kingekuwa zaidi kama tusingekuwa na kitabu cha Matendo.

FF Bruce anamalizia sura hii ya utangulizi wa maelezo yake kuhusu Matendo ya Mitume kwa maombi mawili: Ee Mungu, ambaye, kupitia mahubiri ya mtume mbarikiwa Paulo, amesababisha injili kung'aa ulimwenguni kote. Tunakuomba kwamba kwa kuwa na uongofu wake wa ajabu na ukumbusho wake tuweze kuonyesha shukrani zetu kwa hilo kwa kufuata mafundisho matakatifu aliyofundisha kupitia Yesu Kristo Bwana wetu, Amina .

Na sala moja zaidi: Mungu Mwenyezi, unayemwita Luka daktari ambaye sifa zake ziko katika injili, kuwa mwinjilisti na tabibu wa roho, na ikupendeze kwamba kwa dawa nzuri za mafundisho yanayotolewa naye magonjwa yote ya roho zetu yaponywe kupitia wema wa mwanao Yesu Kristo Bwana wetu , Amina.

Ni njia ya kupendeza sana ya kumaliza. Katika hotuba yetu inayofuata tutaangalia maandishi ya Dennis Johnson yenye manufaa kuhusu ujumbe wa Matendo ya Mitume.

Huyu ni Dkt. Robert A. Peterson katika mafundisho yake kuhusu Theolojia ya Luka-Matendo ya Mitume. Hii ni kipindi cha 11, Kitabu cha Matendo ya Mitume, FF Bruce, Matendo ya Mitume katika Agano Jipya, Asili na Kusudi la Matendo ya Mitume, Paulo katika Matendo ya Mitume.